

De Taxodium: Een polderbewoner met een on-Nederlands statig voorkomen

Alhoewel deze naaldvallende boom niet geschikt is als kerstboom, is het toch een 'boom met ballen'

Het laatste deel van dit feuilleton van 2013 gaat over een naaldboom, de Taxodium of de Nederlandse benaming moerascipres. Zo tegen de feestdagen is het beschrijven van een naaldboom wel op zijn plaats. En wel een heel bijzondere naaldboom, want de moerascipres behoort tot de naaldbomen die hun naalden jaarlijks vervangen door naaldval. Er zijn nog een paar van die naaldmakkers die kaal staan in de winter maar niet echt veel. In Boomzorg, 2008 nummer 4, heb ik u al kennis laten maken met alle naaldbomen die wél als kerstboom kunnen fungeren. Mocht u dit epistel, "Bomen met ballen" nog eens willen nalezen, dan kunt u het ook downloaden op de

site van Boomzorg, zoeken op mijn naam en dan komt het goed.

Taxodium kent drie soorten, ascendens, distichum en mucronatum. "Mijn 'vrienden', u weet wel, hebben in hun (eigen)wijsheid de soort ascendens laten opvreten door distichum en daar ben ik het, zoals gebruikelijk, niet mee eens. Meisje, waar is mijn geweer!"

Taxodium behoort dus tot de familie Taxodiaceae. De kustsequoia ofwel de coast redwood (Sequoia sempervirens) en de giant sequoia (Sequoiadendron giganteum) met als Nederlandse

Weinig bomen worden zo veel en enthousiast door elkaar gehaald als de Taxodium en de Metasequoia. Zelfs de Nederlandse namen worden op internet, op congressen en in vakpublicaties driftig door elkaar heen gebruikt. Een belangrijke overeenkomst bestaat er in ieder geval tussen de moeras- en watercipres. Beide bomen voelen zich prima thuis in ons natte kikkerlandje en zouden daarom ook poldercipres genoemd mogen worden.

Auteur: Jan P Mauritz VRT

Binnen de systematische indeling van het *Regnum vegetabile* – het Plantenrijk – behoort het geslacht *Taxodium* tot de afdeling van de *Gymnospermae* oftewel de Naaktzadigen, de Klasse van de *Taxopsida* en vervolgens tot de Orde van de *Coniferae* en daarbinnen tot de familie van de *Taxodiaceae*. Voor de liefhebber; de andere 5 families binnen de Orde zijn de *Pinaceae*, de *Cupressaceae*, de *Podocarpaceae*, de *Cephalotaxaceae* en de *Araucariaceae*.

De dikste stam ter wereld.

naam mammoetboom en de watercypres (*Metasequoia glyptostroboides*) zijn directe neven.

Het natuurlijk verspreidingsgebied van de moerascypres is het Zuidoostelijke deel van de VS; Florida, Alabama, Louisiana, Mississippi, Missouri, etc. en dan met name in de moerassengebieden van de grote rivieren Mississippi en Missouri. De soort *ascendens* domineert over *distichum* in deze gebieden. Deze boombeplanting vormt daar zo genaamde *Cypress domes*. De bomen in het centrale deel van het moeras zijn qua leeftijd het oudste en groeien hoger en breder uit met kaarsrechte stammen dan de exemplaren aan de randen van het moeras. Daardoor ontstaat een soort koepelvorm, een *dome*. Professor dr. Uphof heeft een interessant artikel over *Cypress domes* geschreven in het jaarboek 1960 van de Nederlandse Dendrologische Vereniging (NDV). De soort *mucronatum* komt van nature voor in Mexico en de landen van Midden-Amerika en is bij ons niet of nauwelijks bekend en ook niet winterhard. En de dikste boom ter wereld behoort tot deze soort, later meer.

Kenmerken

Taxodiums zijn middel hoge tot zeer hoge, naaldverliezende bomen met uitzondering van de vrijwel groenblijvende Mexicaanse soort *mucronatum*. De meeste bomen van *distichum* en *mucronatum* worden in hun natuurlijke verspreidingsgebied 40 tot wel 45 meter hoog, en *ascendens* ca 15 tot 20 meter hoog. In cultuur beduidend kleiner, tot 25-30 procent minder hoog en breed.

Maar dan zijn het nog steeds zeer imposante bomen met een uitgesproken piramidale groeiwijze en een kaarsrechte, tot in de top doorgaande en spiraalsgewijs draaiende stam. Oude exemplaren bezitten karakteristieke, breed uitgroeiende, schitterende stamvleugels tot wel 4 meter hoogte, waardoor de stamvoet een enorme omtrek kan bereiken met fraaie, diepe gleuven aan de voet. Het worden eigenlijk een soort plooiën in de stam; prachtig! De bomen vormen in moerassen en overstromende locaties de zogenaamde knie of ademwortels die wel 2 meter hoog kunnen worden. Zodoende kan het wortelgestel ook van zuurstof worden voorzien. Op drogere gronden ontstaan deze luchtwortels nooit. De kroon van deze makers is zeer dicht vertakt met zware horizontaal uitstaande, sterke gesteltakken, in de top sterk opgaand. De twijgen vormen zowel kort als langloten. De stam, de gesteltakken en de éénjarige twijgen hebben een roodbruine, afschilferende schors die in lange, smalle strippen afvalt. Bij oudere stammen en takken valt de schors in smalle, ringvormige gevlochten banden af. De knoppen zijn heel klein en nauwelijks zichtbaar en verscholen in de littekens van het afgefallen kortlot. De knoppen zitten 2 tot 3 bijeen en zijn grijsbruinig van kleur.

Het zachte loof staat in nooit in twee vlakke rijen, nooit tegenoverstaand, zoals bij de *Metasequoia*, maar radiaal spiraalvormig naar alle kanten aangedrukt afstaand zowel aan de langloten als bij kortloten, 10 tot 15 mm lang. De naalden aan de langloten zijn naald tot priemvormig en

Luchtwortels van *T. ascendens*.

radiaal afstaand. De zachte naalden bezitten een fris, heldergroene kleur die wat donkerder wordt naarmate de zomer vordert. De naalden verkleuren in het najaar bruin tot rood-bruin voordat ze, samen met de genoemde kortloten massaal beginnen af te vallen. Dit afvallen lijkt op een bevel gestuurde actie "Down !!!" en echt, binnen een paar uur ligt 90 procent van het loof op de grond. De bloei van *Taxodium* is éénhuizig met één-slachtige bloemen. "Wat is dat ook al weer, JP?", hoor ik een aantal van u en vooral de jongere lezers van dit feuilleton nu denken. De kracht ligt in de herhaling, beste lezers.

Éénhuizig wil zeggen mannelijke en vrouwelijke bloemen op één individu, in dit geval dus één boom en één-slachtige bloemen wil zeggen aparte mannelijke en aparte vrouwelijke bloemen. "We zijn weer bij met z'n allen, toch?". Maar nu komt het; *Taxodium* is een conifeer oftewel een kegeldrager, een naaldboom en de bloeiwijzen, mannelijk en vrouwelijk, zijn totaal anders dan bij loofhout. De mannelijke bloemen ontstaan op speciale kortloten in bundels van hangende aren of katjes van 10 tot 30 centimeter lengte en de vrouwelijke bloemen zijn hoger ingeplant tussen de naalden en zijn 2 millimeter grote, groene kegeltjes.

De vruchten van de *Taxodium* zijn kegels met daar de zaden tussen de schubben, rond cilindrisch van vorm en toegepunt aan de top, met een steeltje van 2 tot 3 centimeter lengte in kleine rijen langs de twijgen. De wrattige kegels

Taxodium ascendens 'Nutans'.

Taxodium ascendens takken met naaldzetting.

zijn groen en later bij rijping verkleurend naar bruin. De 5 tot 6 millimeter zaden zijn lichtbruin van keur.

Verschillen tussen *Taxodium* en *Metasequoia*.

'Als ik toch eens voor elke verwisseling van deze twee geslachten, de toepassingen en gebruik €1,- per keer ontvangen had, wat dan?'

Nou, dan zat ik dit artikel op het achterdek van m'n jacht van 65 meter lengte in de haven van Nassau op de Bahamas voor u in elkaar te prutsen, zo vaak worden deze makkers met elkaar verwisseld. Ja, ze behoren alle twee tot de familie van *Taxodiaceae* en ja, ze lijken op een afstand wel erg op elkaar, nou ja?, ja, ze laten beiden hun naalden vallen en ja, hun bloeiwijze en kegels lijken op elkaar. Maar dan heb je het ook wel allemaal gehad. *Taxodium* komt van nature voor in de Zuidoostelijke staten van Noord-Amerika en Mexico en het geslacht omvat 3 soorten, waar de taxonomen, ja hoor daar zijn ze weer, het niet over eens zijn. De soort *ascendens* wordt ... u heeft het bovenaan al kunnen lezen. De morfologische verschillen zijn echter zo verschillend van *distichum* dat echt belangrijke experts op het gebied van *Coniferae* deze opvatting niet delen. Dat ik mij, als botanisch prutsertje, bij deze laatste groep aansluit zal u niet verbazen, dat bent u zo onderhand wel van mij gewend. In een vorige editie van dit feuilleton heb ik *Metasequoia* al eerder beschreven, dus zoek de verschillen en kunt u nog het nogmaals een keertje lezen. Het verschil tussen deze twee geslachten is dan voor u voor eens en voor altijd

opgelost.

Het sortiment

Taxodium ascendens

De boom heeft geen echt Nederlandse benaming maar in het Engels staat de boom te boek als Pond Cypress. Een pond is een klein meertje met redelijk stilstaand water en deze species staat dus vrijwel altijd in het water. De boom is in Europa in 1833 in Engeland geïntroduceerd en verder verspreid. Deze makker wordt beduidend kleiner dan de andere twee, tot 15-17 meter hoog en is in het natuurlijk verspreidingsgebied de hoofdsort van de bovengenoemde, maar dan de kleinere *Taxodium domes*. De bomen vormen vanwege de zachte moerasbodem enorme stamvoeten voor stabiliteit. Het zaad van de bomen blijft drijven en het water zorgt dus voor de verspreiding, naast kleinere dieren als eekhoorns en vogels.

De meest bekende species van deze boom is de enige CV ervan;

Taxodium ascendens 'Nutans'

Deze boom blijft in cultuur wat kleiner dan de soort en ook meer zuilvormig. 'Nutans' betekent 'knikkend of overhangend' en dat slaat op de doorbuigende takken en twijgen die naar beneden buigen. Een groot exemplaar staat in Boskoop op het terrein waar vroeger de Tuinbouwschool stond, hoek Reijerskoop-Rozenlaan.

Taxodium distichum

Dit is de moerascipres, een tot 40 meter hoge

boom, ook in cultuur bij de ideale groeiomstandigheden. De boom groeit in de jeugdfase vrij smal piramidaal op en wordt op latere leeftijd breder met horizontaal tot iets opgaande, afstaande gesteltakken. De *central leader* groeit tot in de puntig afgeronde kroontop door en heeft een sterk verbrede stamvoet die tot 3 meter hoogte in de doorgaande stam verdwijnt. De boom is dominant in de grote en zware *Taxodium domes*. *Taxodium* is een schitterende parkboom, zowel solitair als in groepen op bij voorkeur vochtige tot natte bodems. Ook op drogere gronden gedijt de boom goed. De boom is vanwege de stamvoet en het wortelgestel zeer windvast. De soort kent een 13 tal CV's waarvan 'Softline' de handelsnaam AUTUMN GOLD draagt vanwege de schitterend goudgele herfstkleur.

Taxodium distichum 'Pendens'

De habitus van de boom is als de soort, met dien verstande dat de topeinden van de twijgen overhangend zijn, waardoor er een lichte treurvorm ontstaat. In Boskoop staat een fraaie laanbeplanting van deze makker, bij het Rosarium aldaar.

Taxodium distichum 'Cascade Falls'

Een tot meestal circa 6-7 meter hoge zuivere treurvorm, waarvan van zowel de gesteltakken als de twijgen, de langloten sterk neerhangen tot aan de grond. De uiteindelijke hoogte van de boom is afhankelijk van de enthoogte op de onderstam. De oervorm is een lage wat species die, als die op hoogte gezet wordt, mooier gaat hangen. Een bijzonder fraaie verschijning die een

Taxodium distichum straatboom naalden voor de val.

zoektocht daarnaar op kwekerijen zeer zeker loont.

Er zijn ook een aantal dwergvormen van *Taxodium distichum*, met of zonder gedraaide twijgen en grillige twijgen en opeenhoping van kortloten. De CV 'Schwerin', gevonden bij het kasteel van Schwerin in Noord Duitsland is ontstaan uit een heksenbezem.

Een fraaie species is ***Taxodium distichum*** 'Pevé Minaret' een strakke zuilvorm met een dichter vertakking en kleine frisgroene naalden. Op afstand lijkt deze boom wat op een *Thuja occidentalis* 'Smaragd', maar dan vele malen mooier. De boom wordt circa 4 meter hoog wat

Taxodium distichum 'maatje puber'.

Taxodium mucronatum The Tule Tree.

de toepassing in kleine tuinen en als ornament versterkt.

Taxodium mucronatum

De Montezuma cypres is de Nederlandse naam en de boom is in 1798 in Europa ingevoerd. In ons gematigd klimaat is de boom helaas niet winterhard. In tegenstelling tot zijn neven laat deze broeder (een deel van) zijn naalden niet in de winterperiode, maar midden in de zomer vallen. In het land van herkomst zijn het machtig grote bomen met een breed spreidende kroon. Bij deze eeuwenoude exemplaren of, in mijn taalgebruik, 'joppers', zijn de stamplooiën zo enorm groot geworden dat er een buslading met toeristen in

past. Zo overweldigend groot dat het nauwelijks voor te stellen is. De boom wijkt af van zijn neef *distichum* door het natuurlijk verspreidingsgebied, de vorm en grootte van de kegels, geen of heel beperkte luchtwortelvorming en de winterhardheidsfactor. In Mexico staan meerdere van deze immens grote bomen, 40 tot 45 meter hoog, stammen met een diameter van 8 meter en meer en een kroonprojectie van meer dan 50 meter. Wat een enorme bomen, daar wordt een mens stil van, zo vreselijk groot. In minstens 1 exemplaar is door de bevolking een bidkapel gehakt die met deuren afsluitbaar is. De uitgehouwen holte kan ca. 30 personen bevatten, er staat een altaar en een kruisbeeld in. De meest bekende

Taxodium distichum luchtwortels.

Taxodium Dome.

Taxodium in zijn habitat.

Taxodium in zomertooi (droogteseizoen).

makker is echter **El Árbol del Tule**, een gigantische boom, die naast de kerk in het centrum van de Mexicaanse stad Santa Maria del Tule staat. Deze boom heeft de dikste stam op aarde, met een stamomtrek van meer dan 42 meter, oftewel een diameter van ruim 14 meter. De hoogte van deze gigant is met een laser gemeten op ruim 42 meter. De boom heeft een inhoud van 816 vierkante meter en een totaalgewicht van 636 ton. *"Dat zijn nog een getallen hé, vrienden en die van een boom, meer dan overweldigend. DNA onderzoek heeft uitgewezen dat het inderdaad 1 individu is"*.

Volgens de overleveringen van de plaatselijke bevolking is de boom ruim 1400 jaar oud en geplaatst door, *Pechocha*, een Azteken priester als eerbetoon aan *Ehecatl*, de God van de Wind.

Van deze machtige bomen bestaat 1 CV, **Taxodium mucronatum 'Pendula'**. Deze treurvorm heeft sterk afhangende takken

en twijgen, wordt circa 20 meter hoog en groeit in etages, waardoor er een *Taxodium dome* op zich ontstaat als stapelwolken in de lucht. Een prachtige boom die uw schrijver ook uitsluitend vanuit de boeken kent en van enkele foto's. De boom kent ongeveer hetzelfde verspreidingsgebied en is daarom in Nederland niet bruikbaar.

Gebruik

In de landen van herkomst wordt de *Taxodium* veelvuldig gebruikt als sierboom in parken en op begraafplaatsen. Daarnaast wordt het hout van deze cipressen benut voor dakbedekkingen, gebruikshout, kachel, ovenhout en voor de fabricage van lijkkasten. De luchtwortels worden vanwege hun open structuur benut als 'ontluchtingspijpen' van kelders en ook grafkelders. De buitenlucht kan dan toch in deze ruimten komen en ongedierte niet.

In onze streken wordt deze prachtige boom gebruikt als parkboom, op begraafplaatsen en als solitaire boom langs oevers van vijvers en andere waterpartijen, maar ook zeker als straat- en laanboom als de groeiomstandigheden dat toelaten. In hele vochtige omstandigheden zal de boom op latere leeftijd dan ook luchtwortels gaan maken die de verhardingen opdrukken, dus let daarop. In gazons zullen dan door het maaien van het gras een soort houtige kussens ontstaan die wel bijzonder fraai zijn om te zien.

Afsluitend

De moerascipres is een fantastische verschijning die een rijkdom is voor zijn omgeving. Schitterende stammen en kroontakken, prachtige

kronen met een majesteteitlijke uitstraling. Op verschillende plaatsen in Nederland zijn deze imposante bomen te zien. Stop eens op uw tochten bij zo'n boom, dan begrijpt u direct wat ik bedoel.

"Ik wens u allen hele fijne Feestdagen en een geweldig 2014 toe. Gezondheid is wat ik u toewenst, voorspoed en geluk voor u en de uwen. De rest moet u zelf regelen"

Groet
VRT Boomoloog J.P. Mauritz

DGA Mauritz adviseurs & taxateurs BV

Stuur of twitter dit artikel door!
Scan of ga naar:

<http://www.boomzorg.nl/artikel.asp?id=19-4339>